

Antropologia i fotografia: memòria i recerca a l'entorn de la imatge etnogràfica

Joan NARANJO

Durant l'any 1994 es van organitzar diverses exposicions que han posat de manifest, una vegada més, l'estreta relació que existeix entre antropologia i fotografia. Aquestes exposicions han presentat diverses actuacions pioneres en l'esmentada relació. De tarannà historicista, les mostres han permès observar la rellevància científica i social del treball de l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya i de diversos fotògrafs que van registrar la vida dels llaçots de la vall de l'Alt Missouri.

Temps d'ahir. Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya (1915-1930).

Aquesta exposició ha estat organitzada per la Fundació «la Caixa», amb la col·laboració de la Institució Milà i Fontanals (CSIC) i el Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana del Departament de

Cultura de la Generalitat de Catalunya. L'exposició itinerant es va presentar el 4 de maig de 1994 en el Centre Cultural de Lleida de la Fundació «la Caixa», durant la setena edició de la Primavera fotogràfica de Catalunya, i es va mostrar fins al 3 de juliol de 1994. El 6 d'octubre de 1994 s'inaugurà a la Sala Catalunya de la Fundació «la Caixa», a Barcelona, i es va poder veure fins al 8 de gener de 1995.

L'exposició ha permès presentar una selecció de l'important fons inèdit de fotografia, pertanyent a l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya (AEFC), creat el 1915 per Tomàs Carreras i Artau, amb la col·laboració de Josep Maria Batista i Roca. En aquesta època, va començar a ser freqüent que els etnògrafs realitzessin treballs de camp, i només una minoria va utilitzar la fotografia com a font de registre dins de la seva metodologia de treball. Alguns dels exemples més sig-

Catàleg de l'exposició Temps d'ahir. Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya, 1915-1930.

Temps d'ahir

Lakol Wokiksuye. La memòria visual dels Lakotes. *Sitting Bull.*

nificatius són els innovadors estudis etnogràfics realitzats per antropòlegs de la importància de Franz Boas i Bronislaw Malinowski i, posteriorment, Margaret Mead i Gregory Bateson, o més esporàdicament, Claude Lévi-Strauss.

La tasca realitzada per l'AEFC es pot emmarcar dins d'aquests nous plantejaments; de fet, l'AEFC fou la primera institució del país que es dedicà, de forma sistemàtica i científica, amb una gran amplitud de temes, a la recerca de les formes de vida catalanes i hispanes, alhora que va emprar la fotografia com a font de registre en les seves investigacions, especialment en els treballs realitzats per Carreras i Artau i Batista i Roca. Les seves fotografies, tant estèticament com conceptualment, es poden associar a la fotografia naturalista feta per Peter Henry Emerson a la darrereria del segle XIX o a la dels moviments posteriors coneguts com l'humanisme francès o el neorealisme italià.

Les seves imatges ens revelen, amb una gran simplicitat tipològica, les formes de vida del poble català; de fet, es pot dir que a partir d'aquestes imatges es pot fer un viatge per la nostra història més immediata.

Aquestes fotografies adquireixen una gran importància, no tan sols pel

seu gran valor estètic, antropològic, documental o històric, sinó perquè, alhora, ens mostren quina era la visió científica dels etnòlegs del nostre país.

Temps d'ahir va tenir un complement ideal en el curs *Antropologia visual: aproximació històrica al naixement d'una nova disciplina*, fet com a activitat paral·lela a l'exposició. De fet, aquesta experiència és capdavantera en la recuperació històrica de la fotografia emmarcada dins del camp de l'antropologia visual ja que mitjançant les conferències, ofertes per especialistes de diversos països, s'ha pogut obrir un debat sobre la rellevància històrica que ha tingut la imatge fotogràfica en els estudis sobre les diferents cultures i en el tractament que se'ls ha donat en diferents èpoques i països.

Lakol Wokiksuye. La memòria visual dels lakotes

Aquesta mostra ha estat organitzada per la Fundació «la Caixa» i el *Lakota Project* i produïda per aquesta entitat amb motiu de la declaració de l'any 1993 com a Any Internacional dels Drets dels Pobles del Món per part de l'ONU. Després de ser exposada en diverses poblacions, ha finalitzat el seu itinerari a Girona i ha tingut com a seu

la Sala Girona de la Fundació «la Caixa».

L'exposició ha estat comissariada per l'antropòloga visual Helga Lomosit, la qual ha escollit, a l'hora de realitzar la selecció dels fotògrafs, aquells que, d'una manera més clara, ens permeten entendre millor les formes de vida dels lakotes que vivien a la vall de l'Alt Missouri.

Aquesta comunitat lingüística pertanyia a un dels tres dialectes *sioux*, ja que el terme *Sioux*, en la seva expressió més àmplia i coneguda, designava tots els representants d'una família lingüística.

La mostra consta de cent quaranta fotografies realitzades a partir dels negatius originals d'Orlando S. Golf, David F. Barry, Clarence Grant Morledge, George E. Traeger i Alexander Gardner, tots ells fotògrafs itinerants que treballaren en el període conegut com a «American Frontier», els trenta darrers anys del segle XIX. Les seves fotografies reflecteixen el moment històric dels canvis, les lluites dels indis lakotes per la supervivència, la seva capitulació militar i, sobretot, els principis de la seva nova vida en les primeres reserves.

Les fotografies, a més a més de la qualitat estètica, esdevenen documents de primer ordre que ens fan comprendre les condicions de vida dels lakotes, que ens introdueixen en el seu passat, si bé sempre per mitjà de la visió dels blancs. Pel que fa a aquest aspecte, Helga Lomosit escriu, de forma eloqüent:

«Contemplant-les avui ens recorda l'agraïment que deuen als fotògrafs [...] Encara que la seva visió no se salva de la tendència de l'època d'engrandir els conqueridors i referir-se als indis com a "salvatges enemics".»

Això ens mostra, de forma paradoxal, les diferents lectures que es poden fer d'aquestes fotografies que sorgiren a partir dels valors dominants en aquest període.